

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ: АНАЛІЗ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ СТ. 182 КК УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу нової редакції ст. 182 КК України. Основна увага приділена розгляду нових законодавчих приписів щодо кримінальної відповідальності за незаконні дії з конфіденційною інформацією про особу.

Ключові слова: недоторканність приватного життя, конфіденційна інформація про особу, невтручання в особисте та сімейне життя.

З метою конкретизації права людини на невтручання в її особисте життя, гарантованого ст. 32 Конституції України, та визначення механізмів його реалізації 1 червня 2010 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про захист персональних даних» [1], який набрав чинності 1 січня 2011 року. Цей Закон регулює суспільні відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки. Крім того, у 2011 році відбулося суттєве оновлення інформаційного законодавства України, а саме: законодавець вніс зміни до базового нормативно-правового акту в цій сфері – Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року, виклавши його в новій редакції [2], а також прийняв новий Закон – «Про доступ до публічної інформації» [3]. Обидва Закони набули чинності через 3 місяці після їх опублікування. Перший з них регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації. Другий – визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

2 червня 2011 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних» [4], який введений у дію з 1 липня 2012 р. Згідно з цим Законом ст. 182 КК, що передбачає кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, викладена у новій редакції:

«Стаття 182. Порушення недоторканності приватного життя

1. Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, -

караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, - караються арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

З моменту набрання чинності КК 2001 р. ст. 182 КК рідко застосовувалась у судовій практиці і однією з головних причин було те, що передбачена нею кримінально-правова норма вперше була включена до КК, і тому це викликало певні труднощі у тлумаченні її змісту. Цю статтю досліджували в своїх роботах різні вчені, зокрема, Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, А. П. Бабій, В. І. Бобрик, О. М. Готін, І. О. Зінченко, Є. В. Лащук, С. Я. Лихова, М. І. Мельник, З. А. Тростюк, М. І. Хавронюк, О. М. Храмов, А. М. Чернобай та ін. В їх роботах було запропоновано тлумачення ознак складу злочину, передбаченого ст. 182 КК, вирішенні окремі питання щодо її застосування. Більш того, нами було виконано дисертаційне дослідження, в якому розглянуті проблеми кримінальної відпо-

відальності за порушення недоторканності приватного життя: підстава відповідальності (незаконні дії з конфіденційною інформацією про особу), системні зв'язки ст. 182 з іншими статтями КК, складні питання кваліфікації цього злочину, диференціація відповідальності, а також вдосконалення кримінального законодавства [5].

Нова редакція ст. 182 КК ще не була предметом детального наукового дослідження. Тому за мету цієї статті ставиться визначення основних змін, які відбулися у ст. 182 КК та з'ясування основного змісту нових законодавчих приписів, а також тих змін, що відбулися в тлумаченні окремих ознак цього злочину, обумовлених змінами регулювання інформаційних відносин в Україні. Це дослідження буде сприяти виробленню вірного розуміння ознак цього складу злочину та правильному практичному застосуванню ст. 182 КК.

В новій редакції ст. 182 КК немає нових положень, що стосуються об'єкта та предмета цього злочину. Але оскільки КК не містить визначення інформації та конфіденційної інформації, то застосування ст. 182 КК, як в минулому, так і на теперішній час, поставлено в залежність від визначення цих понять у законодавстві України, та від того, як регулюються суспільні відносини стосовно збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації.

На момент прийняття КК 2001 року визначення *інформації* містилося в базовому Законі України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року [6] та під нею розумілись документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (ст. 1). В новій редакції цього Закону дається більш широке визначення поняття *інформації*, і під нею розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (ст. 1).

Відповідно до ст. 28 попередньої редакції Закону «Про інформацію» інформація за режимом доступу поділялась на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, а остання – на конфіденційну та таємну (ст. 30). *Конфіденційна інформація* визначалась як відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов (ч. 2 ст. 30). В новій редакції зазначеного Закону законода-

вець говорить про порядок доступу до інформації і за цим критерієм також поділяє інформацію на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом (ч. 1 ст. 20), а остання може бути вже трьох видів – конфіденційна, таємна та службова інформація (ч. 1 ст. 21). *Конфіденційна інформація* визначена як інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Така інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (ч. 2 ст. 21).

В попередній редакції Закону України «Про інформацію» під *інформацією про особу* розумілась сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу (ст. 23). В новій редакції цього Закону *інформація про фізичну особу (персональні дані)* визначена як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (ч. 1 ст. 11). До *конфіденційної інформації про фізичну особу* належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження (ч. 2 ст. 11). Таким чином, якщо раніше предметом порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК) могли визнаватись тільки документовані відомості про особу, то тепер ним можуть бути визнані й відомості, які не зафіксовані на окремому відносно людини матеріальному носіїві, а існують в іншому стані, наприклад, відомості, що передаються під час приватного спілкування однієї людини з іншою.

До набрання чинності новою редакцією Закону України «Про інформацію» конфіденційна інформація про особу в своєму правовому статусі була поєднана із правом власності на інформацію. Так, відповідно до ч. 1 ст. 38 Закону «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року *право власності на інформацію* визначалось як врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження інформацією. Зі змісту статей 30 та 38 цього Закону випливало, що власник інформації мав право самостійно володіти, користуватися і розпоряджатися інформацією, або призначити особу, яка здійснювала володіння, використання і розпорядження інформацією. Власник інформації щодо об'єктів своєї власності мав право здійснювати будь-які законні дії, у тому числі:

самостійно визначати режим доступу до інформації, включаючи належність її до категорії конфіденційної, встановлювати для неї систему (способи) захисту, визначати правила обробки інформації, а також встановлювати інші умови щодо інформації. Віднесення інформації до категорії конфіденційної, як реалізація права власності, означало встановлення такого режиму обмеженого доступу до неї, відповідно до якого інформація поширюється за бажанням власника відповідно до передбачених ним умов. Все це давало нам правові підстави визнавати основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 182 КК (в попередній редакції цієї статті) *право власності на конфіденційну інформацію про фізичну особу*.

Оскільки в новій редакції Закону «Про інформацію» положень про право власності на інформацію немає, і законодавець оперує поняттям права на інформацію (ч. 1 ст. 5), вважаємо, що при аналізі основного безпосереднього об'єкту порушення недоторканності приватного життя, слід говорити саме про право на конфіденційну інформацію як таке. Отже, *основним безпосереднім об'єктом* порушення недоторканності приватного життя (за новою редакцією ст. 182 КК) є *право на конфіденційну інформацію про особу*, а *предметом* цього злочину є *конфіденційна інформація про особу*.

Об'єктивну сторону порушення недоторканності приватного життя характеризують альтернативні незаконні дії, вчинювані з конфіденційною інформацією про особу: 1) збирання, 2) зберігання, 3) використання, 4) знищення, 5) поширення, 6) зміна. Для наявності об'єктивної сторони злочину достатньо встановити вчинення особою хоча б однієї з цих дій. Загальною умовою застосування ст. 182 КК визнається те, що вчинене особою діяння не передбачено іншими статтями КК.

Ознака «без згоди особи», що була передбачена в попередній редакції ст. 182 КК, тепер буквально не зазначена в ній як обов'язкова ознака цього складу злочину. Раніше *незаконність* стосовно кожної дії означала відсутність згоди особи на її вчинення, що передбачало відсутність вільно висловленої згоди дієздатної фізичної особи, якої стосується конфіденційна інформація за змістом, або іншої уповноваженої законом особи, а також відсутність передбачених Конституцією та Законами України правових підстав для вчинення дій без згоди цієї особи. Тепер ці положення також зберігають своє значення, однак при встановленні *незаконності*

зазначених в диспозиції ст. 182 КК дій слід звертати увагу не лише на конституційні приписи, передбачені ч. 2 ст. 32 Конституції України, а й на законодавчі положення, якими регулюються вчинення зазначених у ст. 182 КК дій з конфіденційною інформацією про особу і які можуть порушуватися при вчиненні цього злочину.

При вирішенні питання про незаконність дій, передбачених ст. 182 КК, особливої важливості набуває правильне розуміння правових підстав законного збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу. За своєю юридичною силою правові підстави законного збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди утворюють три групи: а) передбачені Конституцією України; б) передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; в) передбачені окремими законами України. При визначенні змісту цих підстав потрібно враховувати їх місце у системі законодавства України і вирішальне значення правових підстав, передбачених ч. 2 ст. 32 Конституції України. За наявності таких підстав дії з конфіденційною інформацією про особу все одно повинні вчинюватися згідно з відповідними законами України. Тому встановлення порушення таких законів включається в характеристику незаконності зазначених у ст. 182 КК дій. Необхідність звертатися до окремих Законів України для з'ясування ознак конфіденційної інформації про особу та встановлення незаконності дій вказує на те, що диспозиція ст. 182 КК є бланкетною.

Новими незаконними діями, якими ч. 1 ст. 182 КК була доповнена, є знищення або зміна конфіденційної інформації про особу. *Знищення* конфіденційної інформації про особу – це дії, в результаті вчинення яких неможливо відтворити зміст інформації чи в результаті яких знищуються матеріальні носії інформації (знищення інформації з носія чи фізичне знищення носія інформації). *Зміна* конфіденційної інформації про особу полягає у будь-якій модифікації змісту інформації, що призводить до її перекручування, хоча при цьому інформація в цілому зберігається, в тому числі доповнення її іншими, фальсифікованими даними.

Із тексту ст. 182 КК виключені такі дії як поширення конфіденційної інформації про особу у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації. Однак таке виключення не означає

декриміналізацію цих дій, оскільки за новою редакцією ст. 182 КК вони охоплюються поняттям «незаконне поширення конфіденційної інформації про особу». Ці окремі види поширення конфіденційної інформації про особу характеризуються загальними ознаками поширення такої інформації, включаючи його незаконність.

Об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 1 ст. 182 КК, як і раніше, характеризують декілька видів злочинних дій, які передбачені альтернативно, а це означає, що цей злочин має *формальний склад* і повинен визнаватися *закінченим* з моменту вчинення хоча б однієї злочинної дії. Більш конкретно момент закінчення злочину визначається стосовно кожного виду злочинних дій окремо.

Суб'єктивна сторона порушення недоторканності приватного життя характеризується умисною формою вини. Мотив та мета вчинення цього злочину не входять до його складу, але можуть мати кримінально-правове значення для призначення покарання, вирішення питань про співвідношення з іншими злочинами або звільнення від кримінальної відповідальності. *Суб'єктом* злочину, як і раніше визнається фізична осудна особа, що досягла 16-річного віку.

Ст. 182 КК доповнена частиною другою, в якій передбачені дві *кваліфікуючі ознаки* – вчинення тих самих дій повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. Згідно з приміткою до цієї статті *істотною шкодою*, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Коли шкода виражається у заподіянні наслідків нематеріального характеру, питання про її істотність вирішується з урахуванням конкретних обставин справи. Злочин, пов'язаний із заподіянням зазначеної шкоди, має матеріальний склад і вважається закінченим з моменту настання цих наслідків. При цьому дії вчинюються лише з прямим умислом, а щодо істотної шкоди можливі як умисел, так і необережність. В цілому злочин визнається умисним.

Зміни торкнулися і *покарання* за розглядуваний злочин, зокрема, за вчинення дій, передбачених у ч. 1 ст. 182 КК, збільшено розмір штрафу: якщо раніше він передбачався в розмірі до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то зараз становить від п'ятисот до тисячі таких мінімумів. Крім того,

за вчинення цього злочину при обтяжуючих обставинах, зазначених у ч. 2 ст. 182 КК, передбачені більш суворі види покарань, яких раніше не було в цій нормі – арешт на строк від трьох до шести місяців або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавлення волі на той самий строк.

Раніше нами пропонувалося змінити редакцію ст. 182 КК, зокрема: 1) розширити коло протиправних дій, 2) включити положення щодо співвідношення цієї статті з іншими статтями КК, в яких передбачена відповідальність за незаконні дії з конфіденційною чи таємною інформацією про особу, 3) передбачити обтяжуючі обставини, в тому числі, заподіяння тяжких наслідків. Крім того, ми пропонували доповнити КК України ст. 182-1 «Незаконне втручання в особисте і сімейне життя особи», в якій також пропонували передбачити «спричинення тяжких наслідків» як кваліфікуючу ознаку [7, с.17, 18].

Аналіз зазначених змін до ст. 182 КК України свідчить про те, що законодавцем враховані окремі з цих пропозицій, а саме: ч. 1 ст. 182 КК доповнено такою дією, як незаконне знищення конфіденційної інформації про особу; вказано, що відповідальність за ст. 182 КК настає у випадках, не передбачених іншими статтями КК України. Як перший крок в напрямку диференціації кримінальної відповідальності за цей злочин залежно від наслідків, можна визнати і встановлення більш суворого покарання за заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи.

Таким чином, аналіз нової редакції ст. 182 КК та положень нової редакції Закону України «Про інформацію», свідчить про те, що в розумінні та визначенні змісту окремих ознак цього складу злочину відбулися суттєві зміни, а саме вони стосуються: об'єкту та предмету злочину, його об'єктивної та суб'єктивної сторони. Це потрібно обов'язково враховувати при застосуванні ст. 182 КК.

Література

1. *Про захист персональних даних* : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
2. *Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»*: Закон України від 13.01.2011 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.
3. *Про доступ до публічної інформації*: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI //

Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

4. *Про* внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних : Закон України від 02.06.2011 р. № 3454-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 50. – Ст. 549.

5. *Дем'яненко Ю.І.* Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Х.:

Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 2008. – 215 с.

6. *Про інформацію*: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

7. *Дем'яненко Ю.І.* Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. / Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 2008. – 20 с.

Ю. И. Демьяненко

Уголовная ответственность за нарушение неприкосновенности частной жизни: анализ новой редакции ст. 182 УК Украины.

Статья посвящена анализу новой редакции ст. 182 УК. Основное внимание уделено рассмотрению новых законодательных положений об уголовной ответственности за незаконные действия с конфиденциальной информацией о лице.

Y. I. Demyanenko

Criminal liability for the breaking of inviolability of private life: analysis of new edition of Article 182 of Criminal Code of Ukraine.

This article is dedicated to analysis of new edition of Article 182 of Criminal Code of Ukraine. Major attention was attached to consideration of new legislative statements on criminal liability for the illegal actions against confidential information private person.